

УДК 371.132-057.875:316.44
DOI: 10.15587/2519-4984.2019.169604

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

©В. А. Ружицький

Стаття присвячена висвітленню питань становленню професійної мобільності майбутніх вчителів початкової школи. Визначено сутність поняття «професійна мобільність» та проведено контент-аналіз поняття в наукових джерелах. Ми розглядаємо професійну мобільність студентів як інтегративну якість особистості, яка дозволяє: здійснювати якісне рішення професійних завдань у встановлені тимчасові терміни з використанням найбільш ефективних технологій майбутньої професійної діяльності; самостійно освоювати нові технології здійснення професійної діяльності за профілем спеціальності та суміжними з нею в разі необхідності; бути активним і комунікативно-компетентним в різних ситуаціях.

Розглянуто педагогічні умови групи педагогічних факторів становлення професійної мобільності майбутніх педагогів в умовах педагогічного коледжу та визначено групи підходів до розгляду процесу становлення професійної мобільності майбутніх педагогів як: педагогічні, психологічні, психолого-педагогічні та соціально-економічні. Виявлені в статті педагогічні умови аналізуються як складова частина педагогічної системи: вони відображають різні можливості, що впливають на особистісні та професійні аспекти системи, сприяючи їй успішному функціонуванню. До педагогічних умов становлення професійної мобільності майбутніх педагогів в умовах педагогічного коледжу віднесено: створення інноваційного освітнього середовища в коледжі, формування творчої діяльності студентів, реалізація системно-інтегративної організації підготовки студентів до становлення професійної мобільності студентів на основі системного, синергетичного, компетентнісного і суб'єктного підходів.

Автором розкрито структуру становлення професійної мобільності майбутніх педагогів в умовах педагогічного коледжу. Описано компоненти структури професійної мобільності майбутнього педагога. Визначено та описано критерії, показники і рівні становлення професійної мобільності студентів педагогічного коледжу

Ключові слова: професійна мобільність, структура, умови становлення професійної мобільності, проф-орієнтація, адаптація, критерії

1. Вступ

Підготовка професійно-мобільних фахівців стає все більш актуальною. Зміни в економіці та демографії країни вимагають нових підходів до підготовки активних і адаптивних працівників для всіх сфер діяльності. Підбором умов розвитку компонентів мобільності випускників стурбовані професійні навчальні заклади всіх рівнів.

Сьогодні успішний і затребуваний педагог повинен бути здатний в мінливих умовах праці швидко і якісно вирішувати завдання професійної діяльності, тобто бути мобільним. Дана обставина зумовило виникнення у педагогічній теорії і практиці проблеми становлення професійної мобільності майбутніх педагогів, яка може бути розглянута в декількох аспектах.

Так, соціально-педагогічний аспект актуальності визначається нестачею мобільних педагогів, які б відповідали сучасним вимогам. Успіх професійної діяльності залежить від наявності у фахівця готовності до безперервної самоосвіти, що забезпечує можливість швидкої модернізації професійної діяльності відповідно до умов, що змінюються, засобами і технологіями праці; здатності до раціональної і конструктивної поведінки в нестандартних ситуаціях; володіння навичками ефективної комунікації, які дозволяють встановлювати і підтримувати позитивні контакти з керівництвом, колегами, учнями та їх батьками; орієнтації в суміжних областях.

2. Літературний огляд

Науково-теоретичний аспект актуальності обумовлений необхідністю пошуку науково-педагогічних підходів до організації процесу підготовки професійно мобільних педагогів У ряді досліджень науковців [1, 2] доведено, що при становленні професійної мобільності велике значення має суб'єктність майбутнього фахівця, яка полягає в здатності ініціації і реалізації ним навчально-професійної діяльності. Суб'єктність майбутнього фахівця може проявлятися в освітньому процесі у разі наявності відповідного досвіду активної самостійної навчально-професійної діяльності, в якій демонструються здатність до самоорганізації, самооцінки, відповідальність і т. п.

Науково-методичний аспект актуальності дослідження пов'язаний з потребою у науково-методичному обґрунтуванні процесу підготовки майбутніх педагогів з урахуванням етапів становлення суб'єктного досвіду навчально-професійної діяльності, розроблення методики діагностики професійної мобільності майбутніх педагогів.

Проблеми професійної мобільності студентів було розкрито в працях філософів, психологів та педагогів. Різні аспекти професійної мобільності цього процесу як наукової проблеми досліджували філософи і соціологи [2]. Під професійною мобільністю філософи розуміють процес переходу, переміщення соціального об'єкту (індивідів, груп, цінностей) з

однієї позиції в іншу в середині соціального простору. Заслужують на увагу дослідження психологів [3] на проблему професійної мобільності особистості та студентів, які професійну мобільність визначають як готовність і здатність фахівця до оперативного відбору та реалізації оптимальних способів виконання різноманітних завдань у межах своєї професії, успішного «переключення» на іншу діяльність або зміни видів діяльності та здатність і готовність особистості досить швидко й успішно опановувати нову технологією, виконувати нові виробничі завдання, здобувати нові знання й уміння, що забезпечують ефективність нової професійної діяльності [1, 2].

Професійна мобільність та конкурентоспроможність фахівця на ринку праці розкрита в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених [3], що визначають мобільність як засіб адаптації робочої сили, яка підвищує її конкурентоспроможність [3]. Під мобільністю розуміють міру широти професійного «поля» діяльності робітника і стійкості (узгалальності) способів здійснення технологічних операцій [4]. Педагогічні погляди на професійну мобільність доводять, що професійну мобільність слід розглядати як інтегративну якість особистості, що дозволяє їй бути соціально активною, конкурентоздатною, здатною до саморозвитку і модернізації власної діяльності та зміни видів діяльності. В дослідженнях вчених зазначається, що професійна мобільність студентів слід розглядати як якість особистості, яка є необхідною для її успішності в сучасному суспільстві, проявляється в діяльності та забезпечує самовизначення, самореалізацію в житті та професії через сформованість ключових компетенцій та ключових кваліфікацій і прагненні особистості змінити не тільки себе, а й своє професійне поле та життєве середовище, а також зміна трудової позиції або ролі фахівця, зумовлена зміною місця роботи чи професії [1, 2].

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження розробити і обґрунтувати процес становлення професійної мобільності майбутніх педагогів початкової школи в умовах педагогічного коледжу

Для досягнення мети були поставлені такі задачі:

1. Дослідити сутність поняття «професійна мобільність» та провести контент-аналіз поняття в наукових джерелах;

2. Розглянути педагогічні умови та групи педагогічних факторів становлення професійної мобільності майбутніх педагогів в умовах педагогічного коледжу;

3. Визначити групи підходів до розгляду процесу становлення професійної мобільності майбутніх педагогів: педагогічні, психологічні, психолого-педагогічні та соціально-економічні;

4. Описати компоненти структури професійної мобільності майбутнього педагога;

5. Визначити та описати критерії, показники і рівні становлення професійної мобільності студентів педагогічного коледжу.

4. Проблема професійної мобільності майбутніх педагогів в теорії та практиці

На початку XXI століття до вивчення феномену мобільності підключилися педагоги. Так дослідники доводять взаємозалежність освіти і мобільності: чим освіченіша людина, тим вона мобільніша [5]. Розглядаючи мобільність як інтегральну властивість особистості, вчені описують дві її сторони – соціальну і професійну. На її погляд, саме соціально-професійна мобільність активно впливає на розширення життєвих можливостей людини [5]. Виявляється, що соціально-професійна мобільність тісно пов'язана з професійно значущими якостями, такими як компетентність і професіоналізм.

У контексті провідних тенденцій розвитку освіти професійна мобільність являє собою інтегральну динамічну якість особистості, що обумовлює успішність її адаптації до постійно змінюваних умов професійної діяльності, готовність до освоєння інновацій в освіті, до самовдосконалення та саморозвитку, реалізації себе в педагогічній діяльності і професійному співтоваристві. Розвиток професійної мобільності діалектично взаємообумовлює безперервність інноваційного розвитку освіти і в той же час стійкість, стабільність функціонування освітньої сфери суспільства.

У педагогічній сфері професійна мобільність розглядається як особлива якість особистості, що формується в процесі навчання і виховання і надає найважливіший вплив на професіоналізм майбутнього фахівця. Сучасні дослідники, розглядаючи поняття «професійна мобільність педагога», включають в його зміст різні аспекти. Зокрема, до професійних якостей мобільного педагога відносять:

– багатофункціональність як здатність і готовність виконувати різноманітні види діяльності, пов'язані з різними спеціальностями і професіями;

– інноваційність як вміння вирішувати нестандартні завдання і вносити доцільні зміни у функціонування вже сформованої системи;

– професійна динамічність як здатність адекватно реагувати на зміни професійно-освітнього середовища та успішно адаптуватися до них;

– синергічність, сенсоутворювальним фактором якої є самоорганізація як здатність взаємодіяти з іншими, проявляти соціально-професійне єднання і корпоративність;

– інтелектуальна гнучкість як вміння коригувати зміст і процес діяльності відповідно до різних проблемних ситуацій, що дозволяє педагогу долати стереотипи, консерватизм і ригідність [6, 7].

Контент-аналіз змісту поняття «професійна мобільність» дозволив виявити вимоги до сучасного педагога і облік необхідності становлення професійної мобільності в процесі його підготовки в освітній організації дозволили сформулювати наступне визначення. Професійна мобільність майбутнього педагога – це інтеграційна характеристика майбутнього фахівця, що дозволяє йому в рамках динамічно мінливих умов навчально-професійної діяльності або ситуацій невизначеності на базі наявних знань і умінь у педагогічній області і суміжних з нею областях організувати швидко і якісно виконання професійних

завдань, в тому числі за рахунок міжпрофесійної взаємодії з іншими суб'єктами освітнього процесу, вибору найбільш ефективних методів і засобів вирішення поставленого завдання, оперативного освоєння інновацій і впровадження їх в навчально-професійну діяльність

Виявлення умов, що забезпечують функціонування і розвиток педагогічної системи, цілісного педагогічного процесу є одним із важливих завдань педагогічних досліджень, успішне вирішення яких, як правило, становить наукову новизну дослідження і обумовлює його практичну цінність.

Аналіз педагогічної літератури [3, 5] дозволив нам виявити і обґрунтувати педагогічні умови становлення професійної мобільності майбутніх педагогів.

В якості першої педагогічної умови становлення професійної мобільності майбутніх педагогів ми висуваємо створення інноваційного освітнього середовища.

Створення інноваційного освітнього середовища може бути досягнуто за допомогою системної організації підготовки професійно мобільних майбутніх педагогів, що дозволяє інтегрувати відповідно до єдиних освітніх цілей і принципів всі напрямки діяльності педагогічної організації (освітні, виховні, організаційно-управлінські, науково-дослідні, просвітницькі, соціокультурні та ін.) на основі розробки, впровадження та перманентного оновлення відповідно до всебічних освітніх цілей комплексу взаємопов'язаних програм і проєктів. Це включає введення в зміст навчання професійних контекстів з урахуванням профілю підготовки і сфер діяльності, де може бути затребуваний гуманітарний потенціал педагогічної освіти; застосування гуманітарних технологій, адекватних цілям і етапам становлення професійної мобільності майбутніх педагогів

Концептуально значущим з точки зору цілеспрямованого становлення професійної мобільності майбутніх педагогів в системі наступності освіти, що охоплює всі рівні, є створення єдиного інноваційного освітнього середовища.

Другою педагогічною умовою ефективного становлення професійної мобільності майбутніх педагогів виступає положення про те, що формування має забезпечувати творчу діяльність студентів.

У науковій літературі творчість частіше визначається як діяльність, що породжує щось якісно нове і відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Таким чином, у творчості головними рисами є новизна результату і його соціальна значимість.

Третьою необхідною умовою успішного становлення професійної мобільності майбутніх педагогів, на нашу думку, є реалізація системно-інтегративної організації підготовка студентів на основі системного, синергетичного, компетентнісного і суб'єктного підходів. При цьому становлення професійної мобільності має базуватися на таких принципах: принцип гуманізації освіти, принцип безперервності освіти, принцип інноваційності та принцип випереджаючого характеру освіти.

Курс педагогіки багатоаспектний. Він об'єднує в собі різні дисципліни, які вивчають як загальні пи-

тання історії, теорії виховання і навчання, так і технологічні і методичні шляхи реалізації теоретичних положень в практичній педагогічній діяльності. Широкий спектр курсів відображає різноманітність і специфіку змістовного матеріалу, передбачає особливості структурної організації навчального матеріалу, методику роботи з ним. Використання ІКТ створює умови для поглиблення змісту педагогічного матеріалу. Оскільки традиційне вивчення педагогіки вимагає звернення до джерел, обсяг яких обмежений обсягом друкованих посібників, то ІКТ, засновані на базах даних, текстова та графічна інформація яких на кілька порядків перевищує обсяг друкованих видань, забезпечують доступ студентів до широких масивів педагогічних досліджень. ІКТ дозволяють знайомитися з найновішими виданнями в різних областях педагогіки, дають можливість огляду змісту науково-практичних конференцій і симпозіумів з педагогіки, що не може не сприяти розвитку і формування самостійного, критичного, професійного мислення майбутніх педагогів. Процедура оптимізації становлення професійної мобільності майбутніх педагогів повинна спиратися на дидактичні принципи відбору і побудови змісту навчання з використанням ІКТ.

Одним з найважливіших факторів у сфері становлення професійної мобільності майбутніх педагогів є ефективна робота по їх професійної орієнтації, в процесі якої студенти отримують основні відомості про необхідні знання для заняття тієї чи іншої професійною діяльністю і про особливі психологічні вимоги до конкретної професії. Таким чином, учні можуть зробити висновки про особисту придатність відповідно до професійних вимог в різних областях людської діяльності і вибрати для себе найбільш відповідну професію (як правило, не одну, а кілька).

Так в системі наступності кожне спілкування учнів з представниками коледжу повинно бути максимально наповнено як інформацією про запропоновані спеціальності, так і передбачати оцінку майбутніми абітурієнтами своїх можливостей з освоєння тієї чи іншої професії. Прикладом такого заходу може стати наступність ліцею та коледжу. Викладач коледжу ліцеїстам може розповісти про професію педагога і дати можливість школярам самостійно скласти модель працівника по даній спеціальності. Тут ми бачимо необхідність у проведенні зустрічей з вчителями шкіл, екскурсій на місця практик і роботи, заходів, спрямованих на формування коректних уявлень про майбутню професійну кар'єру.

Аналіз розгляду процесу становлення професійної мобільності майбутніх педагогів дозволяє розділити існуючі підходи на чотири основні групи педагогічні, психологічні, психолого-педагогічні та соціально-економічні. Втім, ця диференціація носить досить умовний характер, оскільки деякі з підходів тісно пов'язані між собою. Так, професійна орієнтація в залежності від методики її проведення, маючи у своїй підставі педагогічну спрямованість, може включати в себе елементи, по-перше, психологічної підготовки (наприклад, в процесі тестування на психологічну придатність до роботи по тій чи іншій спеціальності), по-друге, соціально-економічного впливу (при ознайомленні учнів з рівнем заробітної плати,

ступенем престижності і умовами праці по тій чи іншій професії).

До групи педагогічних факторів, що впливають на становлення професійної мобільності у студентів, можливо віднести:

- цілеспрямовану модернізацію навчальних програм з обов'язковим включенням інтегрованих курсів з різних фундаментальних і прикладних дисциплін, а також (незалежно від профілю педагогічної організації) курсів з основ економіки, соціальної психології та трудового законодавства;

- впровадження елементів випереджаючої освіти;

- підвищення доступу студентів до найрізноманітніших джерел навчальної інформації (інформаційних ресурсів), в тому числі з предметів, що не входять до навчальних планів педагогічного закладу;

- розширення обсягу науково-дослідних робіт з перспективами і реальним впровадженням результатів цих досліджень в педагогічний процес.

Група психологічних факторів, що впливають на становлення професійної мобільності студентів в період їх навчання в професійних освітніх установах, включає:

- груповий та індивідуальний психологічний підхід до студентів з метою формування у них готовності до професійної мобільності та роботи в сучасних умовах;

- організацію різних психологічних тренінгів, спрямованих на формування у студентів особистісних якостей, що сприяють становленню професійної мобільності.

Серед суміжних психолого-педагогічних чинників, якими обумовлено становлення професійної мобільності студентів, слід виділити:

- введення обов'язкових занять з професійної орієнтації, в тому числі і з абітурієнтами;

- вдосконалення організації педагогічної практики;

- формування у студентів в процесі навчання професійного самовизначення, в тому числі і самовизначення з різних спеціальностей, що входять в ту чи іншу професію;

- організацію фізичної підготовки учнів і формування у них готовності до здорового способу життя.

Нарешті, до групи соціально-економічних чинників, що впливають на формування професійної мобільності у студентів, відносяться:

- статус педагогічного закладу, в якому проводиться підготовка до тих чи інших професій (його фінансово-матеріальний стан, забезпечення сучасною науково-технічною базою для проведення досліджень, кваліфікація викладачів, можливість запрошення висококваліфікованих фахівців, кількість претендентів на навчання тощо);

- рівень зв'язків педагогічного закладу з конкретними освітніми установами та організаціями, на яких в перспективі належить працювати випускникам цих закладів.

Також поняття «професійна мобільність» розуміється як властива категорія адаптація – процес поступового пристосування в період навчання до обраної професії і підготовки до вступу у відповідну

соціально-професійну групу [8–10]. Результатом адаптації повинні бути: стійке позитивне ставлення до професії; готовність до професійної діяльності, оволодіння її змістом і формою на рівні достатньому для самостійної роботи; готовність до входження в трудовий колектив; готовність до ролі фахівця як організатора і керівника педагогічного процесу; готовність до прийняття системи цінностей, характерних для даного прошарку суспільства: тобто при різному ступені адаптації до умов праці представлений різний рівень професійної мобільності.

Професійна мобільність майбутніх педагогів повинна розглядатися як інтегральна, динамічна якість особистості, що забезпечує успішність її адаптації до постійно змінюваних умов професійної діяльності, готовність до освоєння інновацій в освіті і до самовдосконалення, саморозвитку, реалізації себе в педагогічній діяльності і професійному співтоваристві.

У структурі професійної мобільності майбутнього педагога можна виділити професійну компетентність і три компонента: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний.

Професійна компетентність – знання, вміння працювати за видами професійної діяльності, знання і вміння в сфері самоосвітньої діяльності, професійно значущі особистісні якості (самостійність, відповідальність, комунікативність, креативність)

Мотиваційно-ціннісний компонент – спрямованість на майбутню професійну діяльність (мотиви, інтереси); ціннісне ставлення до мобільної поведінки в навчально-професійній діяльності як умови успішності в майбутній професійній діяльності; спрямованість на вдосконалення навчально-професійної діяльності та самовдосконалення.

Когнітивно-діяльнісний компонент – здатність відбирати раціональні засоби вирішення поставлених завдань; здатність швидко орієнтуватися між завданнями, адаптуватися до мінливих умов або засобів вирішення поставлених завдань; здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми; здатність оперативно освоювати нові знання і вміння, застосовувати їх у своїй діяльності.

Рефлексивно-оцінний компонент містить в собі досвід аналізу різних навчально-професійних ситуацій і завдань, рефлексії наявного рівня професійної мобільності, виявлення причин, що стримують її формування.

Комплексне оцінювання рівня становлення професійної мобільності майбутніх педагогів здійснюється в ході опитування, анкетування, спостереження, експертної оцінки, вивчення продуктів діяльності студентів.

В якості критеріїв оцінки мобільності виділяють:

- властивості і якості особистості: відкритість світу, довіру до людей і до себе, гнучкість, оперативність, локалізація контролю, толерантність;

- вміння: рефлексії, саморегуляції, самовизначення, цілепокладання;

- здатності: бачити і розуміти сутність змін в соціумі; бачити варіативність і альтернативність розвитку ситуації; конструктивно, продуктивно мислити; проектувати необхідні зміни в мікросоціумі; вирішувати проблеми; адаптуватися до змін [3, 11–13].

Виділяємо певні критерії оцінювання рівня становлення професійної мобільності майбутніх педагогів (по визначеним структурним компонентам) :

– мотиваційно-ціннісний критерій представлений такими показниками, як оцінка планів в області майбутньої професійної діяльності, усвідомлення необхідності бути мобільним в навчально-професійній діяльності, прояв інтересу до освітнього процесу та різних позааудиторних професійно орієнтованих заходах, прояв цілеспрямованості, рішучості, відповідальності, ініціативності, самостійності в навчально-професійній діяльності;

– до показників когнітивно-діяльнісного критерію ми віднесли оцінку здатності оперативно й успішно вирішувати навчально-професійні задачі з використанням різних інформаційних технологій, в тому числі застосовуючи нові знання, отримані з різних джерел, встановлювати і підтримувати позитивні контакти з іншими суб'єктами освітнього процесу;

– показники рефлексивно-оцінного критерію характеризуються здатністю оцінювати результати своєї діяльності, проявами мобільності в навчально-професійній діяльності, усвідомленням і здатністю формулювання виникаючих труднощів, їх причин, здатністю прогнозувати шляхи вдосконалення своєї діяльності та себе.

Залежно від ступеня прояву критеріїв виявлено рівні становлення професійної мобільності майбутніх педагогів: недостатній, достатній, високий [14].

5. Результати дослідження

Отже, ми розглядаємо професійну мобільність майбутніх педагогів в умовах педагогічного коледжу як інтегративну якість особистості, що дозволяє: здійснювати якісне рішення педагогічних завдань у встановлені тимчасові терміни з використанням найбільш ефективних технологій майбутньої професійної діяльності; самостійно освоювати нові технології здійснення професійної діяльності за профілем спеціальності та суміжними з ним в разі професійної необхідності; бути активним і комунікативно-компетентним в різних ситуаціях. При цьому професійна мобільність як особистісно-професійна якість майбутніх педагогів може виступати одночасно і умовою успішності їх професійного розвитку та самореалізації в швидкоплинному світі, фактором сталого розвитку сфери професійної педагогічної діяльності і суспільства в цілому.

Отримані в результаті роботи висновки не претендують на вичерпне рішення проблеми підготовки майбутніх педагогів, готових до мобільної поведінки при вирішенні професійних завдань. Продовження роботи над проблемою можливо в напрямку вивчення впливу рівня становлення професійної мобільності випускників установ професійної освіти на результати їх подальшої професійної діяльності та соціалізації.

6. Висновки

Отже, проблема формування професійної мобільності майбутніх педагогів в умовах педагогічного коледжу є досить актуальною. Дослідження процесу формування професійної мобільності майбутніх педагогів дозволила зробити наступні висновки:

1. Під поняттям професійна мобільність розуміємо інтегративну якість особистості, яка дозволяє: здійснювати якісне рішення професійних завдань у встановлені тимчасові терміни з використанням найбільш ефективних технологій майбутньої професійної діяльності; самостійно освоювати нові технології здійснення професійної діяльності за профілем спеціальності та суміжними з нею в разі необхідності; бути активним і комунікативно-компетентним в різних ситуаціях.

2. До педагогічних умов становлення професійної мобільності майбутніх педагогів в умовах педагогічного коледжу віднесено: створення інноваційного освітнього середовища в коледжі, формування творчої діяльності студентів, реалізація системно-інтегративної організації підготовки студентів до становлення професійної мобільності студентів на основі системного, синергетичного, компетентнісного і суб'єктного підходів.

3. До групи підходів процесу становлення професійної мобільності майбутніх педагогів віднесено: педагогічні, психологічні, психолого-педагогічні та соціально-економічні підходи.

4. Структура професійної мобільності майбутнього педагога являє собою єдність трьох компонентів: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний

5. Визначено мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний та рефлексивно-оцінний критерії формування професійної мобільності майбутніх студентів, що оцінюються за трьома рівнями: недостатнім, достатнім та високим.

Література

1. Коробко Н. В. Формування професійної мобільності майбутніх магістрів педагогіки вищої школи // *Theory and methods of educational management*. 2016. № 1 (17). С. 4–14
2. Сушенцева Л., Шевчук Г., Дольнікова Л. Професійна мобільність педагога як умова його конкурентоздатності на сучасному ринку освітніх послуг // *Молодь і ринок*. 2016. № 5. С. 6–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2016_5_3
3. Гревцева Г. Я., Баликаева М. Б. Развитие профессиональной мобильности будущих инженеров в социально культурной среде ВУЗа // *Современные проблемы науки и образования*. 2016. № 5. С. 4–6.
4. Слостенин В. А., Исаев И. Ф., Шиянов Е. Н. Педагогика: уч. пос. ред. Слостенин В. А. Москва: Издательский центр "Академия", 2013. 576 с.
5. Игошев Б. М. Организационно-педагогическая система подготовки профессионально мобильных специалистов в педагогическом университете: монография. Екатеринбург, 2014. 201 с.
6. Зеер Э. Ф. Многозначность феномена мобильности в профессиональном образовании. 2014. URL: http://elar.rsvpu.ru/bitstream/123456789/670/1/spm_2014_04.pdf
7. Нужнова С. В. Сущность и структура понятия профессиональной мобильности в современном обществе. URL: <http://www.rusnauka.com/Pedagog/185.html>

8. Карелова Р. А. Методологічні засади формування готовності до професійної мобільності у студентів коледжу: мат. міжнар. наук.-пр. конф. // Актуальні проблеми розвитку світової науки. Київ: Центр наукових публікацій, 2016. С. 55–58.
9. Зеер Э. Ф. Социально-профессиональная мобильность учащейся молодежи как фактор подготовки к динамическому профессиональному будущему // Образование и наука. 2014. № 8. С. 33–48.
10. Piletska L., Wawak T. Professional Mobility of Student's Youth // Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. 2017. Vol. 4, Issue 1. P. 34–41. doi: <http://doi.org/10.15330/jpnu.4.1.34-41>
11. Storo J. The Difficult Connection between Theory and Practice in Social Pedagogy // The International Journal of Social Pedagogy. London: The Pra Social Pedagogy and the Centre for Understanding Social Pedagogy, Institute of Education, University of London, 2012. P. 17–29. doi: <http://doi.org/10.14324/111.444.ijsp.2012.v1.1.003>
12. Węgrzyn G. Mobilność zawodowa a sytuacja na rynku pracy, Studia ekonomiczne // Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. 2016. Issue 276. P. 137–147.
13. Piletska L. S. The Professional Mobility of the Personality: Social and Psychological Aspect: monograph. Luhansk: Knowledge Publishing House, 2014.
14. Stakhiv M., Boiko H. Sociocultural Component of Teachers' Professional Competence // Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University. 2017. Vol. 4, Issue 1. P. 110–116. doi: <http://doi.org/10.15330/jpnu.4.1.110-116>

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Отиш О. М.
Дата надходження рукопису 19.03.2019*

Ружицький Валерій Андрійович, кандидат педагогічних наук, директор, Комунальний вищий навчальний заклад Київської обласної ради «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний коледж», вул. Ярослава Мудрого, 37, м. Біла Церква, Київська обл., Україна, 09107
E-mail: gpkoledg@ukr.net

УДК 378.7

DOI: 10.15587/2519-4984.2019.169612

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРСОЛИХ У РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

© О. О. Теренко

Сучасна освіта дорослих розглядається як засіб реалізації освітніх потреб дорослих, їх вдосконалення та саморозвитку та як засіб формування громадянського суспільства, оскільки вона сприяє вихованню соціально активних громадян. Ключовими категоріями активного громадянства є «участь» та «демократичне суспільство». Рух за громадянські права є ключовим соціальним феноменом у США і Канаді.

Проаналізовано сутність освіти для активного громадянства. Освіта для активного громадянства розглядається як освіта, навчання, інформаційна та практична діяльність, націлена на забезпечення тих, хто навчається знаннями, вміннями, розумінням, формуванням моделей поведінки у сфері демократичних прав та обов'язків громадян суспільства. Ключовими завданнями освіти для активного громадянства є забезпечення громадян знаннями, що є необхідними для активної участі у житті суспільства, проведення діалогу та розв'язання конфліктів, пошук компромісу, розуміння прав і обов'язків громадян, норм поведінки у суспільстві.

Розвиток неформальної освіти дорослих залежить від багатьох факторів, але ключовим фактором є якість підготовки фахівців-андрагогів. Встановлено відсутність уніфікованої класифікації андрагогів у США і Канаді. Однак, андрагоги поділяються на дві групи: дипломовані спеціалісти з освіти дорослих та спеціалісти які мають досвід роботи у галузі освіти дорослих.

Характерними рисами андрагогів є незалежність, активна позиція, здатність ризикувати, здатність працювати тривалий проміжок часу, повага, доброта, гуманність, потреба у самовдосконаленні та самокритиці.

Систематизовано ключові функції андрагогів

Ключові слова: освіта дорослих, США, Канада, активне громадянство, андрагог, Хайландер, функція, властивість

1. Вступ

Реалії сьогодення дозволяють розглядати неформальну освіту дорослих, з одного боку, як засіб задоволення освітніх потреб дорослої людини, її самовдосконалення і саморозвитку, а з іншого боку, як

дієвий механізм розбудови громадянського демократичного суспільства, оскільки сприяє формуванню соціально активних громадян, мобільних як у професійному, так й особистісному контекстах до швидкоплинних змін соціального середовища. Це є важли-